

วารสาร
ประวัติศาสตร์
ธรรมศาสตร์

THE THAMMASAT

**JOURNAL
OF
HISTORY**

กฎหมายชารีอะห์กับผู้หญิงอาเจะห์:
ชายขอบของชายขอบ
Shariah Law and Acehese Women:
Marginalized Group of Marginalized Province

อรอนงค์ ทิพย์พิมล
Onanong Thippimol

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
E-mail: onanong.thippimol@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาการที่ผู้หญิงอาแจะห์กลายเป็นกลุ่มคนชายขอบจากการบังคับใช้กฎหมายซารีอะห์ในจังหวัดอาแจะห์ซึ่งในปัจจุบันจังหวัดอาแจะห์เป็นเพียงจังหวัดเดียวในประเทศอินโดนีเซียที่มีการบังคับใช้กฎหมายอิสลาม แต่การบังคับใช้ไม่ได้เป็นการบังคับใช้เต็มรูปแบบ ตั้งแต่ปี 2001 มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายซารีอะห์เพียง 4 ฉบับเท่านั้น การประกาศใช้กฎหมายซารีอะห์ในอาแจะห์เป็นนโยบายของรัฐบาลอินโดนีเซียที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และเพื่อทำลายความชอบธรรมของขบวนการอาแจะห์เอกราช โดยได้รับการสนับสนุนจากบรรดาผู้นำศาสนาบางกลุ่มและนักวิชาการในอาแจะห์

ผู้หญิงอาแจะห์มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์อาแจะห์ตั้งแต่ยุครัฐสุลต่าน ตลอดคนในกลุ่มขบวนการเรียกร้องเอกราชแต่ในกระบวนการพิจารณาเรื่องกฎหมายซารีอะห์ ผู้หญิงอาแจะห์ไม่ได้มีบทบาทแต่อย่างใด และผู้หญิงเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดจากการบังคับใช้กฎหมายซารีอะห์ เป้าหมายส่วนใหญ่ของการบังคับใช้มักจะเป็นผู้หญิง เนื่องจากกฎหมายซารีอะห์เน้นเรื่องการแต่งกายที่ถูกต้องเหมาะสมตามหลักศาสนา ดังนั้นผู้หญิงจึงถูกควบคุมในเรื่องการใส่ผ้าคลุมผมและเสื้อมิด หากพิจารณาจากประวัติศาสตร์อาแจะห์การประกาศใช้กฎหมายซารีอะห์ส่งผลให้ผู้หญิงอาแจะห์กลายเป็นชายขอบของจังหวัดอาแจะห์ ซึ่งเป็นพื้นที่ชายขอบทางอำนาจ

คำสำคัญ: กฎหมายซารีอะห์ ผู้หญิงอาแจะห์ กลุ่มชายขอบ ขบวนการอาแจะห์เอกราช อูลามา

Abstract

This article examines the marginalization of Acehese women from the enforcement of shariah law in Aceh. Nowadays, Aceh is the only province in Indonesia that implements Islamic law. However, it has been not the full implementation of Islamic law. Since 2001, only 4 regulations of Islamic law have been applied. The implementation of Islamic law in Aceh was the Indonesian government's policy to resolve and weaken the legitimacy of Gerakan Aceh Merdeka (The Free Aceh Movement) by gaining supports from some Acehese ulama and academics.

Acehnese women have had the important role since the Acehese sultanate era until GAM. However, in the process of consideration of Islamic law, Acehese women did not get involved at all. Moreover, Acehese women are most affected by the enforcement of shariah law. It seems that Acehese women are the target of the enforcement because the Islamic law in Aceh focuses on the proper dress code according to the Islamic teaching. Therefore, Acehese women are controlled of their headscarf and dress wearing. If considered from the history of Aceh, the implementation of Islamic law in Aceh marginalizes Acehese women in the periphery area of power as Aceh.

Keywords: Shariah law, Acehese Women, Marginalized Group, Gerakan Aceh Merdeka, Ulama

1. บทนำ

จังหวัดอาเจะห์เป็นเพียงแห่งเดียวในประเทศอินโดนีเซีย ที่มีการบังคับใช้กฎหมายซารีอะห์สำหรับชาวอาเจะห์ที่นับถือศาสนาอิสลาม¹ อาเจะห์ที่ตั้งอยู่บนเกาะสุมาตราทางบริเวณตะวันตกสุดของประเทศอินโดนีเซีย มีจำนวนประชากรประมาณ 5 ล้านคน ซึ่งมีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากกลุ่มชาติพันธุ์อาเจะห์แล้ว ในจังหวัดอาเจะห์ยังประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ อีก ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ตาเมียง-มลายู (Tamiang-Malays), กาโย (Gayo), อาลัส (Alas), อาเน็กจาเม (Aneuk Jamee), คลูต (Kluet), ซิงกิล (Singkil), อาเน็กลาอูต (Aneuk Laot), ซิเมอูลู (Simeulue) และซินาบัง (Sinabang) ซึ่งทำให้ภาษาที่ใช้ในพื้นที่จังหวัดอาเจะห์มีความหลากหลายด้วยเช่นกัน ได้แก่ ภาษา

¹ในตอนแรกกฎหมายซารีอะห์บังคับใช้เฉพาะชาวมุสลิมในอาเจะห์เท่านั้น แต่ในเดือนกันยายนปี 2014 สภาทองถิ่นอาเจะห์ได้ผ่านร่างกฎหมายอาญาอิสลามเพื่อบังคับใช้ในอาเจะห์โดยเนื้อหาส่วนใหญ่ครอบคลุมกฎหมายอิสลามที่ใช้อยู่ในอาเจะห์ก่อนหน้านี้ แต่ประเด็นที่ถกเถียงกันคือ กฎหมายอาญาอิสลามนี้บังคับใช้กับผู้ที่ไม่ใช่มุสลิมด้วยหรือไม่ เช่น ชาวคริสต์ที่มีหัวข้อข่าวว่า “กฎหมายซารีอะห์อาเจะห์ในขณะนี้ใช้กับคนที่ไม่ใช่มุสลิมและ LGBT ด้วย” มีเนื้อหาโดยสรุปว่าแม้ว่าจะไม่ใช่มุสลิมแต่หากกระทำการละเมิดกฎหมายอาญาอิสลามที่บังคับใช้ในอาเจะห์จะต้องได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนด ดู Nurdin Hasan, “Hukum Syariah Aceh kini berlaku untuk Non-Muslim dan LGBT,” <http://www.rappler.com/world/regions/asia-pacific/indonesia/70330-hukum-syariat-islam-aceh-kini-berlaku-untuk-non-muslim-dan-lgbt> (22 October 2014) และ Adi Warsidi, “Qanun Jinayat: Cambuk di Aceh Juga Berlaku buat Non-Muslim” <https://nasional.tempo.co/read/news/2015/10/27/058713410/qanun-jinayat-cambuk-di-aceh-juga-berlaku-buat-non-muslim> (accessed October 27, 2014)

อาเจะห์ มลายู ตาเมียง กาโย อาลัซ อานีกจาเม ซิงกิล คลุต และซีเมอลู

ชาวมุสลิมในอาเจะห์มีชื่อเสียงด้านความเคร่งครัดศาสนามากที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศอินโดนีเซีย จากประวัติศาสตร์การเข้ามาของศาสนาอิสลามและปักหลักอย่างมั่นคงที่อาเจะห์ ทำให้อาเจะห์กลายเป็นศูนย์กลางด้านศาสนาอิสลามและเป็นศูนย์กลางของการศึกษาศาสนาอิสลามที่เผยแพร่ไปยังที่อื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จนกระทั่งมีสมญานามว่าเป็น “ระเปียงแห่งเมกกะ” และปัจจุบันอาเจะห์เป็นที่รู้จักทั้งในและต่างประเทศจากกรณีการใช้กฎหมายชารีอะห์ ภาพความเป็นมุสลิมที่เคร่งครัดยังมาจากสงครามระหว่างอาเจะห์กับเจ้าอาณานิคมดัตช์ (1873-1914)² ในยุคอาณานิคม อาเจะห์เป็นหนึ่งในพื้นที่สุดท้ายที่ดัตช์สามารถควบคุมได้สำเร็จในปี 1913³ ซึ่งผู้ที่มีบทบาทหลักในการนำการต่อสู้คือบรรดาผู้นำศาสนา หรือ อุลามา (*ulama*) ที่ต่อสู้ในนามของศาสนาและถือว่าพวกเขาชาวดัตช์คือ พวกนอกศาสนา

² แม้ว่าสุลต่านอาเจะห์องค์สุดท้ายจะยอมจำนนต่อดัตช์ในปี 1904 แต่การสู้รบยังดำเนินต่อไป เอกสารหลายชิ้นระบุว่าสงครามอาเจะห์สิ้นสุดในปี 1913 หรือ 1914 ยิ่งไปกว่านั้นนักวิชาการบางท่านเสนอว่าสงครามอาเจะห์ดำเนินไปจนถึงปี 1942 เมื่อญี่ปุ่นได้เข้าควบคุมอาเจะห์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ดู Teuku Ibrahim Alfian, “Aceh and the Holy War (Perang Sabili),” in Anthony Reid, ed., *Verandah of Violence: the Background to the Aceh Problem* (Singapore: Singapore University Press, 2006): 109-120.; Ali Hasjmy, *Bunga Rampai Revolusi dari Tanah Aceh* (Jakarta: Penerbit Bulan Bintang, 1978), 10-21. และ James T Siegel, *The Rope of God* (Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1978), 82-83.

³ Anthony Reid, *The Blood of the People: Revolution and the End of Traditional Rule in Northern Sumatra* (Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1979), 7.

(*kafir*) และเรียกสงครามนั้นว่า สงครามศักดิ์สิทธิ์ (*Perang Sabil*)⁴

นอกจากนี้อาจะห์ยังเป็นที่รู้จักของนานาชาติจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างขบวนการอาจะห์เอกราช (Gerakan Aceh Merdeka) หรือ GAM กับรัฐบาลกลางที่ดำเนินมาเกือบสามทศวรรษก่อนที่ทั้งสองฝ่ายจะบรรลุข้อตกลงสันติภาพได้ในปี 2005 แต่อย่างไรก็ตาม ขบวนการ GAM ไม่ใช่ขบวนการแรกที่เกิดขึ้นในอาจะห์ ในทศวรรษ 1950 หลังจากที่อินโดนีเซียเพิ่งได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์ การสร้างชาติยังอยู่ในระยะเริ่มต้น ความคิดเห็นที่แตกต่างกันในเรื่องรูปแบบของรัฐธรรมนูญระหว่างกลุ่มนักชาตินิยมกับกลุ่มผู้ที่สนับสนุนรัฐอิสลามนำไปสู่การเกิดขบวนการดาร์ลุอิสลาม (Darul Islam) ที่ต้องการสร้างรัฐอิสลามอินโดนีเซียขึ้นมา⁵ โดยอาจะห์เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการดาร์ลุอิสลาม ดังกล่าว

สงครามความขัดแย้งระหว่างขบวนการ GAM และรัฐบาลอินโดนีเซีย ทำให้อาจะห์กลายเป็น “พื้นที่เขตปฏิบัติการทางทหาร” ในช่วงระหว่างปี 1989-1998 ทหารอินโดนีเซียพยายามปราบปรามขบวนการแบ่งแยกดินแดนในช่วงเวลาดังกล่าวมีการละเมิดสิทธิมนุษย

⁴ ดู Ibrahim Alfian, *Perang di Jalan Allah* (Jakarta: Pustaka Sinar Harapan, 1987)

⁵ ดู C. Van Dijk, *Rebellion under the Banner of Islam: The Darul Islam in Indonesia* (The Hague: Martinus Nijhoff, 1981); Nazaruddin Sjam-suddin, *The Republican Revolt: A Study of the Acehnese Rebellion* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1985); Hasan Saleh, *Mengapa Aceh Bergolak: Bertarung untuk Kepentingan Bangsa dan Bersabung untuk Kepentingan Daerah*, edited by Anzis Kleden and Ignas Bethan (Jakarta: Pustaka Utama Grafiti, 1992). เป็นต้น

ชนอย่างสูงจากการกระทำของทั้งสองฝ่าย หลังจากอาเจห์ประสบภัย สี่นามิในเดือนธันวาคม ปี 2004 อาเจห์กลายเป็นพื้นที่เปิด ทั้งในด้านการเปิดรับความช่วยเหลือจากนานาชาติ และเปิดประตูไปสู่การเจรจาสันติภาพ ซึ่งประสบความสำเร็จในปี 2005 และนำไปสู่การที่อาเจห์ได้รับสิทธิพิเศษในการปกครองตัวเอง

ในช่วงระหว่างที่ความขัดแย้งระหว่างขบวนการ GAM กับรัฐบาลอินโดนีเซียดำเนินไปอย่างเข้มข้น รัฐบาลอินโดนีเซียได้มีนโยบายให้มีการใช้กฎหมายชารีอะห์ที่อาเจห์ การบังคับใช้กฎหมายอิสลามในอาเจห์นำไปสู่การถกเถียงอย่างกว้างขวางทั้งในสังคมอาเจห์ สังคมอินโดนีเซีย ตลอดจนสังคมภายนอกประเทศอินโดนีเซียไม่เฉพาะระหว่างกลุ่มที่สนับสนุนและกลุ่มที่คัดค้านเท่านั้น แต่ในกลุ่มเดียวกันเองก็มีการถกเถียงในประเด็นต่างๆ ด้วยเช่นกัน⁶ กลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการใช้กฎหมายอิสลามที่อาเจห์มีความเห็นว่าการลงโทษตามหลักกฎหมายอิสลามมีความรุนแรงเกินไปและเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะการลงโทษโดยการแขวน การบังคับใช้กฎหมายอิสลามในอาเจห์เป็นการเลือกปฏิบัติ กลุ่มคนยากจนถูกลงโทษตามกฎหมายมากกว่าคนมีฐานะและชื่อเสียงในสังคม หรือ ผู้หญิงกลายเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมายอิสลามมากกว่าผู้ชายเป็นต้น

⁶ อย่างไรก็ตามสำหรับชาวอาเจห์เอง เป็นเรื่องที่เป็นไม่ได้ที่จะมีใครพูดอย่างชัดเจนว่าไม่สนับสนุนการใช้กฎหมายชารีอะห์ที่อาเจห์ เพราะสำหรับชาวมุสลิมแล้วกฎหมายชารีอะห์คือกฎหมายของพระเจ้า เป็นวิถีที่ดีงามและถูกต้องในการดำเนินชีวิต ส่วนมากแล้วคนที่วิพากษ์วิจารณ์การใช้กฎหมายดังกล่าวจะบอกว่าเห็นด้วยกับการใช้กฎหมายชารีอะห์ แต่เห็นว่ายังมีปัญหาอยู่มากในเรื่องเนื้อหาและการปฏิบัติบังคับใช้กฎหมาย

บทความนี้จึงต้องการศึกษาการบังคับใช้กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์ที่ส่งผลกระทบต่อผู้หญิงอาเจะห์โดยตรง กระบวนการการบังคับกฎหมายอิสลามดังกล่าวได้ทำให้ผู้หญิงอาเจะห์กลายเป็นกลุ่มคนชายขอบในพื้นที่จังหวัดอาเจะห์ซึ่งเป็นพื้นที่ชายขอบทางโครงสร้างทางการเมืองของประเทศอินโดนีเซียอยู่แล้ว โดยจะทำความเข้าใจให้เห็นถึงประวัติศาสตร์กฎหมายชารีอะห์ที่อาเจะห์โดยสังเขป ความสัมพันธ์ระหว่างอาเจะห์กับอินโดนีเซีย และผลกระทบต่อผู้หญิงจากการบังคับใช้กฎหมายชารีอะห์ดังกล่าว

2. กฎหมายชารีอะห์กับอาเจะห์

การบังคับใช้กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานตั้งแต่ยุครัฐอิสลาม (1511-1914) แม้ว่าหลักฐานประเภทตัวบทกฎหมายชารีอะห์ที่ถูกใช้ในยุครัฐอิสลามจะไม่หลงเหลือมาจนถึงปัจจุบัน แต่หลักฐานอื่นๆ รวมถึงบันทึกของชาวต่างชาติที่เดินทางไปที่อาเจะห์ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17-18 ได้ให้ข้อมูลที่นำไปสู่ข้อสรุปได้ว่าที่อาเจะห์มีการใช้กฎหมายชารีอะห์ควบคู่ไปกับกฎหมายจารีต หรือกฎหมายอาดัต (Adat Law) มาตั้งแต่ยุครัฐจารีตโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสมัยที่อาเจะห์มีความเจริญรุ่งเรืองในสมัยของสุลต่านอิสกันดาร์มูดา (Sultan Iskandar Muda 1607-1636)⁷

เนื่องจากบทบาทของบรรดาอูลาม่าในการเป็นผู้นำต่อต้านการรุกรานของชาวดัตช์ในช่วงสงครามระหว่างดัตช์กับอาเจะห์ ในขณะที่

⁷ ดู R. Michael Feener, *Shari'a and Social Engineering: The Implementation of Islamic Law in Contemporary Aceh, Indonesia* (Oxford: Oxford University Press, 2013), 153-158.

บรรดาชนชั้นนำและขุนนาง หรือ อูเลบาลัง (*uleebalang*) ส่วนมากได้ ยอมสวามิภักดิ์ต่อเจ้าอาณานิคม ทำให้หลังจากที่ชาวดัตช์สามารถพิชิต อาเจะห์ได้ในปี 1914 ดัตช์ได้ลดบทบาทของอูลามาและควบคุมกิจกรรม ทางด้านศาสนาและการศึกษาแบบอิสลาม รวมถึงกฎหมายอิสลามโดย ให้ความสำคัญกับอาตัตมากกว่า เพราะมองว่าอิสลามเป็นอันตรายและ ทำลายต่ออำนาจการปกครองของตนเอง

ต่อมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นได้เข้ายึดครองดินแดน ที่เป็นอาณานิคมของตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาเจะห์เป็น พื้นที่แรกๆ ในหมู่เกาะอินโดนีส์ตะวันออกเฉียงใต้ที่ญี่ปุ่นสามารถเข้าไปยึดครอง ได้ จากความร่วมมือของบรรดาอูลามาที่ต้องการกำจัดอำนาจของเจ้า อาณานิคมดัตช์ออกไป ญี่ปุ่นอนุญาตให้อาเจะห์ใช้ศาลศาสนาอิสลาม ซึ่งหมายความว่ากฎหมายชารีอะห์ได้รับการฟื้นฟู แต่เป็นเพียงช่วงระยะเวลาสั้นๆ เมื่ออินโดนีเซียประกาศเอกราชจากเจ้าอาณานิคมดัตช์เมื่อ วันที่ 17 สิงหาคม 1945 อาเจะห์ได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของประเทศ อินโดนีเซีย ทำให้ต้องใช้ระบบกฎหมายของประเทศอินโดนีเซีย อย่างไรก็ตามก่อนหน้าที่อินโดนีเซียจะประกาศเอกราชในเดือนมิถุนายน 1945 ญี่ปุ่นได้จัดตั้งคณะเตรียมการเพื่อการประกาศเอกราชของอินโดนีเซีย (*Committee to Investigate Preparations for Independence* หรือ *Badan Penyelidik Usaha-usaha Persiapan Kemerdekaan, BPUPK*)⁸ และคณะเตรียมการฯ นี้ได้ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมา ในวันที่ 22 มิถุนายน 1945 โดยร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีส่วนอารัมภบทที่เรียกกันว่า “กฎบัตรจาการ์ตา” ซึ่งใน “กฎบัตรจาการ์ตา” ได้มีข้อความที่ระบุว่า

⁸ R. E. Elson, “Another Look at the Jakarta Charter Controversy 1945,” *Indonesia*, no. 88 (Oct 2009), 108-9.

“สำหรับผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามต้องปฏิบัติตามกฎหมายชารีอะห์” (“with the obligation for its adherents to carry out Islamic law หรือ *dengan kewajiban menjalankan syari’at Islam bagi pemeluk-pemeluknya*) จากการผลักดันโดยสมาชิกคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ที่มีภูมิหลังจากศาสนาอิสลาม วรคณีนีในกฎบัตรจากรัตนาแสดง เจตจำนงของผู้ร่างรัฐธรรมนูญว่าในประเทศอินโดนีเซียชาวมุสลิมทุกคน ต้องปฏิบัติตามกฎหมายชารีอะห์ตามที่กฎหมายกำหนด⁹ แต่ทว่าวลีที่ ประกอบด้วยคำเจ็ดคำ (ในภาษาอินโดนีเซีย) นี้ถูกลบออกจาก รัฐธรรมนูญในภายหลัง เพราะกลุ่มผู้นำชาตินิยมในขณะนั้นมีความเห็น ว่าการระบุเช่นนั้นจะทำให้เกิดปัญหากับกลุ่มผู้นับถือศาสนาคริสต์ใน ภูมิภาคอื่นๆ เหตุการณ์นี้นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้ง ระหว่างนักชาตินิยมกับผู้สนับสนุนรัฐอิสลามในอินโดนีเซีย ทั้งที่ในตอน ที่มีการร่างกฎบัตรจากรัตนาวรคณีนีเป็นผลของการประนีประนอม ระหว่างผู้ที่สนับสนุนแนวคิดรัฐอิสลามอินโดนีเซียกับนักชาตินิยม อินโดนีเซีย เพราะผู้ที่สนับสนุนรัฐอิสลามต้องการให้อินโดนีเซียใช้รูปแบบรัฐอิสลามที่มีการบังคับใช้กฎหมายอิสลามอย่างเต็มรูปแบบ

สำหรับอาจะห์ในช่วงปีแรกๆ หลังจากอินโดนีเซียประกาศเอกราช อุลามาอาจะห์ซึ่งส่วนมากเป็นอุลามาสายปฏิรูปที่เป็นสมาชิกองค์การอุลามาอาจะห์ (All-Aceh Association of Ulama หรือ PUSA)¹⁰

⁹ Simon Butt, and Tim Lindsey, *The Constitution of Indonesia: a Contextual Analysis* (Oxford: Hart Publishing, 2012), 228.

¹⁰ รายละเอียดเกี่ยวกับองค์การอุลามาอาจะห์ ดู Hamdiah Latif, “Persatuan Ulama Seluruh Aceh (PUSA): Its Contributions to Educational Reform in Aceh,” (MA Thesis: McGill University, 1992)

ภายใต้การนำของ เต็งกู ดาอูด เบอเรอเอะห์ (Teungku Daud Beureuh)¹¹ อุลามา PUSA มีบทบาทสำคัญในอาเจะห์ในขณะนั้นได้ให้ความสำคัญกับการใช้กฎหมายชารีอะห์ในพื้นที่อาเจะห์ และได้ให้การสนับสนุนสาธารณรัฐอินโดนีเซียในสงครามต่อสู้เพื่อเอกราช ด้วยมองว่าการสนับสนุนอินโดนีเซียเป็นโอกาสที่จะฟื้นฟูกฎหมายชารีอะห์ขึ้นในพื้นที่อาเจะห์¹² อุลามาอาเจะห์เชื่อว่าอาเจะห์จะได้รับสถานะพิเศษให้ใช้กฎหมายอิสลามในพื้นที่อาเจะห์ได้ แม้ว่าผู้นำสาธารณรัฐอินโดนีเซียจะกำหนดให้รัฐอินโดนีเซียเป็นรัฐทางโลก (secular state) ก็ตาม เอ็ม นูร์ อิบราฮิมมี (M. Nur El Ibrahimy) บุตรชายของเต็งกู ดาอูด เบอเรอเอะห์ บรรยายในหนังสือของเขาว่าประธานาธิบดีซูการ์โนได้ไปเยือนอาเจะห์ในปี 1948 เพื่อขอความสนับสนุนจากอาเจะห์ในการทำสงครามต่อสู้เพื่อเอกราช ในโอกาสดังกล่าวซูการ์โนได้ให้คำมั่นสัญญาแก่เต็งกู ดาอูด เบอเรอเอะห์ ในการสนทนาส่วนตัวว่าอาเจะห์จะได้รับอนุญาตให้ใช้กฎหมายชารีอะห์ซึ่งดาอูด เบอเรอเอะห์ได้ขอให้ซูการ์โนลงนามเป็นลายลักษณ์อักษรแต่ซูการ์โนได้ปฏิเสธโดยขอให้ดาอูด เบอเรอเอะห์เข้าใจตนในฐานะที่เป็นประธานาธิบดี¹³

¹¹ Teungku Daud Beureuh มาจากเขตปีดี (Pidie region) อาเจะห์เหนือ เป็นหนึ่งในผู้นำอาเจะห์ที่มีอิทธิพลมากที่สุดคนหนึ่งตั้งแต่ช่วงปลายอาณานิคม เขาเป็นผู้นำองค์กร PUSA, เป็นอุลามายิ่งใหญ่, ผู้ว่าราชการและผู้บัญชาการทหารอาเจะห์ (1945-1953) และ ผู้นำขบวนการดาร์ล อิสลามในอาเจะห์ช่วงปี 1953-1962

¹² Nazaruddin Sjamsuddin, *The Republican Revolt: A Study of the Acehese Rebellion* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1985), 111.

¹³ M. Nur El Ibrahimy, *Teungku Muhammad Daud Beureuh: Peranannya dalam Pergolakan di Aceh*, 64-65.

ในเดือนเมษายนปี 1948 รัฐบาลอินโดนีเซียได้ผนวกอาเจะห์เข้าเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดสุมาตราเหนือ ในปี 1949 อาเจะห์ได้สถานะจังหวัดกลับคืนมา แต่อีกสองปีหลังจากนั้น ในปี 1951 อาเจะห์ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดสุมาตราเหนืออีกครั้ง¹⁴ และกฎหมายชารีอะห์ไม่ได้มีการประกาศใช้ในพื้นที่อาเจะห์ ความไม่พอใจของกลุ่มมุลามาสายปฏิรูปต่อนโยบายของรัฐบาลอินโดนีเซียนำไปสู่การลุกขึ้นสู้ด้วยอาวุธในปี 1953 ภายใต้ขบวนการดาร์ุล อิสลามที่กำหนดในเกาะชวาในปี 1949 นำโดยการโตซูวีรโย (Kartosuwirjo) เป้าหมายของขบวนการดาร์ุลอิสลามคือ ต้องการสร้าง “รัฐอิสลามอินโดนีเซีย” ซึ่งรวมถึงการใช้กฎหมายชารีอะห์ ขบวนการดาร์ุล อิสลามที่อาเจะห์นำโดยเต็งกู ดาอูด เบอเรออะห์ ระหว่างปี 1953-1962 ในที่สุดความขัดแย้งระหว่างขบวนการดาร์ุลอิสลามที่อาเจะห์และรัฐบาลอินโดนีเซียได้ยุติลงด้วยการเจรจาในปี 1959 โดยรัฐบาลอินโดนีเซียสัญญาจะให้สิทธิพิเศษในการดำเนินกิจการภายในแก่อาเจะห์ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนา จารีต และการศึกษา ซึ่งรวมถึงการประกาศใช้กฎหมายชารีอะห์¹⁵ แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติไม่ได้มีการประกาศใช้กฎหมายชารีอะห์ที่อาเจะห์ แม้ว่าจะมีความพยายามจากสภาท้องถิ่นอาเจะห์ในการเสนอร่างกฎหมายชารีอะห์ไปยังสภานิติบัญญัติที่จาการ์ตาในปี 1962¹⁶ แต่ร่าง

¹⁴ Muhammad Gade Ismail dkk., *Tantangan dan Rongrongan terhadap Keutuhan dan Kesatuan Bangsa: Kasus Darul Islam di Aceh* (Jakarta: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan, Proyek Inventarisasi dan Dokumentasi Sejarah Nasional, 1994), 106-112.

¹⁵ Edward Aspinall, *Islam and Nation: Separatist Rebellion in Aceh, Indonesia* (Stanford, California: Stanford University Press, 2009), 34.

¹⁶ Sekretariat DPRD-GR, Propinsi Daerah Istimewa Atjeh, *Dewan Perwakilan Rakyat Atjeh: Dalam Sedjarah Pembentukan dan Perkembangan*

กฎหมายดังกล่าวไม่ได้ได้รับความเห็นชอบจากสภานิติบัญญัติ และกฎหมายอิสลามก็ไม่ได้ใช้อย่างเป็นทางการในพื้นที่จังหวัดอาเจะห์

ความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากร และการบริหารปกครองอย่างไร้ประสิทธิภาพนำไปสู่การจัดตั้งขบวนการ GAM ในปี 1976 ซึ่งนำโดย ฮาซัน ดี ตีโร (Hasan di Tiro) วัตถุประสงค์ของ GAM คือต้องการเป็นเอกราชแยกตัวออกจากอินโดนีเซีย โดยรูปแบบรัฐที่ต้องการจะใช้คือรัฐแบบในอดีต¹⁷ซึ่งการใช้กฎหมายชารีอะห์ก็เป็นหนึ่งในองค์ประกอบของรัฐแบบนั้น ในขณะที่ Aspinall เสนอว่า ขบวนการ GAM นั้นมีลักษณะเน้นชาตินิยมอาเจะห์อย่างชัดเจน ซึ่งแตกต่างจากขบวนการดาร์ลุอิสลามที่มีการเรียกร้องกฎหมายชารีอะห์อย่างเด่นชัด¹⁸ แต่ข้อเรียกร้องเรื่องการใช้กฎหมายอิสลามของขบวนการ GAM นั้นยังเป็นที่ถกเถียงจนถึงปัจจุบันในกลุ่มผู้ศึกษาและผู้สังเกตการณ์อาเจะห์ว่า แท้จริงแล้วกฎหมายอิสลามเป็นเรื่องที่ขบวนการ GAM ให้ความสำคัญและเรียกร้องมากเพียงใด

ในช่วงปลายทศวรรษ 1990 ความขัดแย้งระหว่าง GAM กับรัฐบาลอินโดนีเซียดำเนินไปอย่างตึงเครียด รัฐบาลอินโดนีเซียประกาศให้พื้นที่อาเจะห์เป็นเขตปฏิบัติการทางทหาร มีการส่งกองกำลังเข้าไปปฏิบัติการในอาเจะห์จำนวนมาก เกิดการต่อสู้ปะทะกันระหว่าง GAM

Pemerintahan di Atjeh sedjak Proklamasi 1945 sampai awal Tahun 1968 (Banda Atjeh: Sekretariat DPRD-GR, 1968), 129-131.

¹⁷ สัมภาษณ์ซาการียา ซามัน (Zakaria Saman), อดีตรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหมของขบวนการ GAM, บันดา อาเจะห์, 2 กันยายน 2014.

¹⁸ ดู Aspinall, *Islam and Nation: Separatist Rebellion in Aceh, Indonesia*.

กับทหารอินโดนีเซีย มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวาง มีคน ถูกสังหาร ถูกทรมาน ผู้หญิงถูกข่มขืน ทำร้าย สังคมอาจะห์ได้เต็มไปด้วย ความหวาดระแวงและหวาดกลัวของผู้คนที่ไม่รู้ว่าจะฝ่ายไหนเป็นผู้ก่อการ ดังกล่าว และไม่ทราบว่ามีใครเป็นใครภายใต้สภาวะการณ์ในขณะนั้น ท่ามกลางความขัดแย้งดังกล่าว รัฐบาลอินโดนีเซียได้ประกาศใช้ กฎหมายฉบับที่ 44 ปี 1999 กฎหมายฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อยุติความ ขัดแย้งระหว่างขบวนการ GAM กับรัฐบาลอินโดนีเซียในอาจะห์¹⁹ โดย

¹⁹ งานที่ศึกษาเกี่ยวกับการประกาศใช้กฎหมายชารีอะห์ในอาจะห์เสนอ ว่าไม่ว่าความคิดริเริ่มที่จะใช้กฎหมายอิสลามในพื้นที่อาจะห์อย่างเป็นทางการจะ มาจากฝ่ายอาจะห์หรือรัฐบาลอินโดนีเซียก็ตาม การประกาศใช้กฎหมายอิสลาม นั้นสัมพันธ์กับความขัดแย้งระหว่างขบวนการ GAM กับรัฐบาลอินโดนีเซีย ดู Aspinall, *Islam and Nation: Separatist Rebellion in Aceh, Indonesia*; Arfiansyah, "Politicization of Shari'ah: Behind the Implementation of Shari'ah in Aceh – Indonesia"; Moch Nur Ichwan, "Politics of Shari'atization in Aceh," in R. Michael Feener and Mark Cammack, eds., *Islamic Law in Contemporary Indonesia* (Cambridge, Mass.: Islamic Legal Studies Program, Harvard Law School: Distributed by Harvard University Press, 2007); R. Michael Feener, "Social Engineering through Shari'a: Islamic Law and State-Directed Da'wa in Contemporary Aceh," *Islamic Law and Society* 19 (2012): 275-311; R. Michael Feener, *Shari'a and Social Engineering: The Implementation of Islamic Law in Contemporary Aceh, Indonesia* (Oxford: Oxford University Press, 2013); Kamaruzzaman Bustamam-Ahmad, *Islamic Law in Southeast Asia: A study of Its Application in Kelantan and Aceh* (Chiang Mai, Thailand: Silkworm Books, 2009); Arskal Salim, *Challenging the Secular State: the Islamization of Law in Modern Indonesia.*; Arskal Salim and Azyumardi Azra, *Shari'a and Politics in Modern Indonesia* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2003); และ Nadirsyah Hosen, *Shari'a & Constitutional Reform in Indonesia* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2007).

กฎหมายฉบับนี้เน้นถึงความพิเศษของอาเจะห์ (Keistimewaan Aceh) และให้ความสำคัญกับบทบาทของ “อูลามา” ในการเป็นตัวแปรแก้ ปัญหาความขัดแย้ง

การบังคับใช้กฎหมายชารีอะห์ในอาเจะห์²⁰

จากกฎหมายฉบับที่ 44 ปี 1999 นำไปสู่การประกาศใช้กฎหมาย ชารีอะห์ในอาเจะห์ปี 2001 ตามกฎหมายฉบับที่ 18 ปี 2001²¹ แต่ทว่า หลังการประกาศใช้กฎหมายชารีอะห์อย่างเป็นทางการ ความขัดแย้ง ระหว่าง GAM กับรัฐบาลอินโดนีเซียไม่ได้คลี่คลายหรือเบาบางลง ใน ทางตรงกันข้าม กฎหมายชารีอะห์ที่ประกาศใช้กลับก่อให้เกิดความ ตึงเครียด เกิดความขัดแย้งในรูปแบบอื่นๆ ขึ้นในสังคมอาเจะห์ ในกลุ่ม คนอาเจะห์ด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากการเกิดสัญญา สันติภาพระหว่าง GAM กับรัฐบาลอินโดนีเซีย ในปี 2005 ซึ่งนำไปสู่การ ที่ GAM ยุติบทบาทในฐานะกองกำลังรบแบบกองโจรไปสู่การเคลื่อนไหว ทางการเมือง GAM ได้ก่อตั้งพรรคอาเจะห์ (Partai Aceh) ขึ้นมาและ กฎหมายชารีอะห์ยิ่งมีความสำคัญมากขึ้นหลังจากที่พรรคอาเจะห์ชนะ การเลือกตั้งท้องถิ่น

²⁰ ดู Al Yasa Abubakar, *Syariat Islam di NAD, Perdigma Kebijakan dan Kegiatan* (Banda Aceh: Dinas Syariat Islam, 2005)

²¹ สำหรับกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกาศใช้กฎหมายชารีอะห์ อย่างเป็นทางการ ดู Dinas Syariat Islam Aceh, *Himpunan Undang-Undang Keputusan Predisen Peraturan Daerah/Qanun Instruksi Gubernur Berkaita nPelaksanaan Syariat Islam* (edisi kesepuluh) (Banda Aceh: Dinas Syariat Islam Aceh, 2012) และ Sumaryo Budi R. (ed.), *Aceh dalam Undang-Undang dan Perputahun 1999 S/D Tahun 2006* (Jakarta: CV. Citra Utama, 2008)

องค์กรรับผิดชอบดูแลกฎหมายชารีอะห์²²

การประกาศใช้กฎหมายอิสลามในอาเจะห์ก่อให้เกิดการสถาปนาองค์กรต่างๆ ขึ้นมาเพื่อรับผิดชอบดูแลกระบวนการใช้กฎหมายอิสลามในอาเจะห์ตั้งแต่การร่างกฎหมายไปจนถึงการบังคับใช้ได้แก่

1. หน่วยงานชารีอะห์ (Shari'a Agency หรือ *Dinas Syariat Islam*)
2. ศาลชารีอะห์ (*Islamic court* หรือ *Mahkamah Syariah Islam*)
3. ตำรวจศาสนา (*Islamic Police Force* หรือ *Wilayatul Hisbah*)

ขอบเขตเนื้อหาของกฎหมายชารีอะห์ที่บังคับใช้ในอาเจะห์

ตั้งแต่มีกฎหมายฉบับที่ 44 ปี 1999 อันนำไปสู่การประกาศใช้กฎหมายอิสลามที่ใช้ในจังหวัดอาเจะห์ในปี 2001 นั้น โดยหลักการแล้วจะต้องมีการใช้กฎหมายชารีอะห์เต็มรูปแบบที่ครอบคลุมทุกด้านของการดำเนินชีวิตประชาชนชาวมุสลิม ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ตลอดจนวิถีชีวิตประจำวัน แต่จนถึงปัจจุบัน (2017) กฎหมายชารีอะห์ที่อาเจะห์ยังจำกัดอยู่เพียง 4 ด้านนี้เท่านั้น ได้แก่

²² สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อรับผิดชอบดูแลการประกาศใช้กฎหมายชารีอะห์ในอาเจะห์ ดู R. Michael Feener, *Shari'a and Social Engineering: The Implementation of Islamic Law in Contemporary Aceh* (Indonesia. Oxford: Oxford University Press, 2013)

1. ด้านการแต่งกาย ภายใต้ กฎหมายฉบับที่ 11 ปี 2002 เกี่ยวกับด้านหลักปฏิบัติและสัญลักษณ์ของศาสนาอิสลาม (*Ibadah, Aqidah dan Syi'ar Islam*)
2. การบริโภคเครื่องดื่มมีนเมากฎหมายฉบับที่ 12 ปี 2003 (*Qanun Khamar*)
3. การเล่นเกมพนันกฎหมายฉบับที่ 13 ปี 2003 (*Qanun Maisir [Judi]*)
4. การประพฤตินิดทางเพศกฎหมายฉบับที่ 14 ปี 2003 (*Qanun Khalwat [Mesum]*)

เดือนกันยายน ปี 2014 สภาท้องถิ่นอาเจะห์ได้ผ่านร่างกฎหมายอาญาอิสลาม ซึ่งมีผลบังคับใช้เดือนตุลาคม ปี 2015 นอกเหนือจากครอบคลุมกฎหมายเดิม 4 ด้านดังที่กล่าวแล้วกฎหมายอาญาอิสลามได้เพิ่มบทบัญญัติการกระทำความผิดกฎหมายอิสลามในด้านการมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกกฎหมาย (*zina*) ได้แก่ การมีความสัมพันธ์ทางเพศกับคนที่มีเชื้อสามีหรือภรรยาของตน และการข่มขืน การกล่าวหาว่าผู้อื่นกระทำความผิดเรื่องมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกกฎหมาย (*qadzaf*) และการมีความสัมพันธ์ทางเพศกับคนเพศเดียวกัน (*liwath* และ *musahaqah*) อีกด้วย²³ โดยบทลงโทษตามกฎหมายชารีอะห์นั้นจนถึงปัจจุบันโทษร้ายแรงที่สุดคือการเฆี่ยนต่อหน้าสาธารณชน

²³ “Rancangan Qanun Aceh Nomor... Tahun 2014 Tentang Hukum Jinayat,” *Serambi*, 5 September 2014.

3. อาเจะห์กับจาการ์ตา:

ความสัมพันธ์แบบชายขอบกับศูนย์กลาง²⁴

ประวัติศาสตร์การใช้กฎหมายชารีอะห์ในพื้นที่จังหวัดอาเจะห์ได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่อยู่เหนือปัญหาเรื่องการใช้กฎหมายอิสลามในจังหวัดอาเจะห์ คือปัญหาของการจัดความสัมพันธ์ของรัฐชาติใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เกิดจากรัฐอิสระหลายๆ รัฐซึ่งมารวมกันภายใต้ระบบอาณานิคมเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศอินโดนีเซียที่เกิดจากการรวมตัวกันของรัฐต่างๆ มากกว่าสองร้อยรัฐโดยยุคอาณานิคม ซึ่งแต่ละรัฐก่อนหน้าที่จะถูกยึดครองโดยเจ้าอาณานิคมต่างเป็นรัฐอิสระที่มีรูปแบบการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมเป็นของตนเอง เมื่อเป็นเอกราชการใช้นโยบายสร้างชาติโดยรวมศูนย์กลางไว้ที่ส่วนกลางทำให้เกิดความสัมพันธ์แบบศูนย์กลาง-ชายขอบ ระหว่างจาการ์ตาซึ่งเป็นศูนย์กลางทางอำนาจการปกครองกับพื้นที่รอบนอกโดยเฉพาะพื้นที่นอกเกาะชวา ซึ่งนโยบายแบบความสัมพันธ์ศูนย์กลางและชายขอบนั้นทำให้จาการ์ตามีอำนาจและสิทธิขาดในการควบคุมพื้นที่ชายขอบโดยผ่านโครงสร้างอำนาจทางการเมือง

อาเจะห์เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดที่สุดในเรื่องความสัมพันธ์แบบศูนย์กลางกับชายขอบ ก่อนหน้าที่จะตกเป็นอาณานิคมของดัตช์อาเจะห์มีสถานะเป็นรัฐอิสระ มีระบบการปกครองและวัฒนธรรมที่มีรากฐานมา

²⁴ งานที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์แบบศูนย์กลาง-ชายขอบ ระหว่างจาการ์ตากับอาเจะห์ ดู Eric Eugene Morris, "Islam and Politics in Aceh: A Study of Center-Periphery Relations in Indonesia," (PhD thesis, Cornell University, 1983).

จากศาสนาอิสลามและจารีต การที่อาเจห์เป็นศูนย์กลางและมีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศาสนาอิสลาม และประวัติศาสตร์การต่อสู้กับผู้รุกรานในนามของศาสนาทำให้คนอาเจห์มีอัตลักษณ์ทางด้านศาสนาอิสลามที่เด่นชัดและเข้มแข็ง ในช่วงก่อนอินโดนีเซียจะได้รับเอกราชผู้นำอาเจห์ได้ตัดสินใจเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติใหม่ที่กำลังจะเกิดใหม่ และในช่วงสงครามต่อสู้เพื่อเอกราชชาวอาเจห์ได้ให้การสนับสนุนอินโดนีเซียอย่างเต็มที่ โดยหวังว่าเมื่ออินโดนีเซียได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์อาเจห์จะได้รับสิทธิพิเศษและสามารถใช้กฎหมายอิสลามซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชาวอาเจห์ในพื้นที่อาเจห์ได้

การผนวกอาเจห์เข้าเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดสุมาตราเหนือในปี 1951 เป็นการลดบทบาทและความสำคัญของอาเจห์ลง ผู้นำอาเจห์ในขณะนั้นซึ่งส่วนใหญ่เป็นอูลามาสายปฏิรูปไม่พอใจนโยบายของรัฐบาลกลางและนำไปสู่การตัดสินใจเข้าร่วมกับขบวนการดารุลอิสลามซึ่งรัฐบาลอินโดนีเซียตอบโต้ด้วยการปราบปราม แม้ว่าความขัดแย้งดังกล่าวจะจบลงด้วยการเจรจาและอาเจห์ได้รับสิทธิพิเศษในการจัดการเรื่องเกี่ยวกับการศึกษา, ศาสนาและจารีตตามข้อตกลง แต่ในทางปฏิบัติอาเจห์ไม่ได้มีอิสระที่จะดำเนินการเรื่องเหล่านั้นได้ เนื่องจากว่าต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลกลาง

การรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางในสมัยยุคระเบียบใหม่ของประธานาธิบดีซูฮาร์โตยิ่งทำให้อาเจห์กลายเป็นชายขอบของรัฐอินโดนีเซียยิ่งขึ้น นโยบายเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้ใช้ทรัพยากรจากพื้นที่ต่างๆ เข้าไปพัฒนาส่วนกลาง อาเจห์ซึ่งมีความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะน้ำมันและป่าไม้ก็ถูกใช้ทรัพยากรดังกล่าวเพื่อพัฒนาประเทศ โดยที่ความเจริญหรือส่วนแบ่ง

จากการพัฒนาไม่ได้ไปถึงที่อาเจห์อย่างเท่าเทียม จึงนำไปสู่การเกิด ขบวนการแบ่งแยกดินแดน ซึ่งรัฐบาลอินโดนีเซียใช้วิธีการปราบปราม อย่างรุนแรง กล่าวได้ว่ากระบวนการสร้างชาติของอินโดนีเซียได้เบียด ขับพื้นที่อื่นๆ ให้กลายเป็นชายขอบของการพัฒนาและการกำหนด นโยบาย

การบังคับใช้กฎหมายอิสลามในอาเจห์ยังได้สะท้อนความสัมพันธ์แบบศูนย์กลางและชายขอบ ตั้งแต่อินโดนีเซียเป็นเอกราชชาว อาเจห์เรียกร้องสิทธิการใช้กฎหมายชารีอะห์ที่อาเจห์ แต่รัฐบาล อินโดนีเซียไม่เคยเห็นชอบหรือมีความจริงจังในการให้คนอาเจห์ใช้ กฎหมายอิสลามตามความประสงค์ แต่ทว่าในท่ามกลางความขัดแย้ง ระหว่างขบวนการ GAM กับรัฐบาลอินโดนีเซียที่ดำเนินไปสู่ความขัดแย้ง สูงสุดในช่วงปลายทศวรรษ 1990 รัฐบาลอินโดนีเซียภายใต้ ประธานาธิบดีอับดุลเราะห์มานวาฮิดได้ดำเนินนโยบายที่จะอนุญาตให้ชาว อาเจห์สามารถใช้กฎหมายอิสลามได้โดยคาดหวังจะยุติความขัดแย้ง ที่ดำเนินอยู่ อย่างไรก็ตาม หลังการประกาศใช้กฎหมายชารีอะห์อย่าง เป็นทางการ ความขัดแย้งระหว่างสองฝ่ายไม่ได้ยุติลงแต่อย่างใด และ รัฐบาลอินโดนีเซียยังมีบทบาทอย่างมากในการกำหนดทิศทางของ กฎหมายชารีอะห์ที่อาเจห์ จึงอาจกล่าวได้ว่าตั้งแต่อินโดนีเซียได้รับ เอกราชจากดัตช์ อาเจห์ถูกปกครองภายใต้รัฐอินโดนีเซียแบบรวมศูนย์ อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง กระบวนการสร้างชาติทำให้พื้นที่อาเจห์กลายเป็นพื้นที่ชายขอบของการพัฒนาประเทศ และแม้กระทั่งการใช้กฎหมาย ชารีอะห์ที่เป็นความประสงค์ดั้งเดิมของชาวอาเจห์เอง แต่เมื่ออยู่ภายใต้ ความสัมพันธ์แบบศูนย์กลางและชายขอบ รัฐบาลอินโดนีเซียก็มี อำนาจในการกำหนดทิศทางและขอบเขตของการบังคับใช้กฎหมาย อิสลามแม้ว่าอาเจห์จะได้รับสิทธิพิเศษในการปกครองตัวเองแล้วก็ตาม

4. ผู้หญิงอาเจะห์: จากผู้มีอำนาจเหนือกฎหมายชารีอะห์สู่การเป็น “เหยื่อ” และ “ชายขอบ” ของการบังคับใช้กฎหมายชารีอะห์

ผู้หญิงอาเจะห์มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในเรื่องการมีบทบาททางการเมืองตั้งแต่สมัยรัฐสุลต่านและการต่อต้านอาณานิคม อาเจะห์เคยถูกปกครองโดยสุลต่านหญิงถึงสี่องค์²⁵ ได้แก่ Sultanah Safiatuddin Tajul Alam (ปกครองช่วง 1641-1675) Sultanah Naqiatuddin Nurul Alam (ปกครองช่วง 1675-1678) Sultanah Zakiatuddin Inayat Syah (ปกครองช่วง 1678-1688) และ Sultanah Zinatuddin Kamalat Syah (ปกครองช่วง 1688-1699) นอกจากนี้มีสุลต่านหญิงแล้ว อาเจะห์ยังมีวีรสตรีจำนวนมากที่มีบทบาทในการต่อสู้กับเจ้าอาณานิคมดัตช์ในช่วงสงครามระหว่างดัตช์กับอาเจะห์ ผู้หญิงที่มีบทบาทที่ได้รับการยกย่องและเป็นที่ยอมรับได้แก่ Cut Nyak Dhien (1850-1908) Cut Nyak Meutia (1870-1910) และ Tengku Fakinah (1856-1938)

ในช่วงสงครามต่อต้านอาณานิคม นักรบชายเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ทิ้งภรรยาเป็นม่าย บรรดาภรรยาของนักรบชายที่เสียชีวิตได้จับอาวุธขึ้นสู้ภายใต้ชื่อ “กองกำลังแม่ม่าย” หรือ “กองกำลังอินองบาละ” (Pasukan Inong Balee) ซึ่งในการสู้รบของขบวนการ GAM ได้มีการจัดตั้ง “กองกำลังแม่ม่าย” ขึ้น เป็นส่วนหนึ่งของการต่อสู้เช่นกัน โดยในตอนแรกผู้ที่เข้าร่วมกองกำลังดังกล่าวเป็นแม่ม่ายที่สามีเสียชีวิตจาก

²⁵ รายละเอียดเกี่ยวกับสุลต่านหญิงและวีรสตรีอาเจะห์ ดู Pocut Haslinda Syahrul, *Perempuan Aceh dalam Lintasan Sejarah Abad VIII-XXI* (Samalanga, Nanggroe Aceh Darussalam: Pelita Hidup Insani, 2008)

การสู้รบกับกองกำลังทหารอินโดนีเซีย แต่ในภายหลังได้มีการคัดเลือกหญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงานเข้าร่วมขบวนการด้วย หน้าทีของกำลังแม่ข่ายมีหลากหลายตั้งแต่ทำหน้าที่ส่งเสบียงและส่งข่าวสารไปให้กองกำลัง GAM ที่ซุ่มซ่อนตัวในป่า ไปจนถึงเข้าจับอาวุธสู้รบเคียงบ่าเคียงไหล่กับนักรบชาย

ทว่าภายหลังสัญญาสันติภาพในปี 2005 กองกำลังอินโองบาเลกลับไม่ได้รับการเหลียวแลจากทั้งฝ่ายรัฐบาลอินโดนีเซียและขบวนการ GAM เงินชดเชยที่เป็นหนึ่งในข้อตกลงระหว่างรัฐบาลอินโดนีเซียกับขบวนการ GAM ที่ขบวนการ GAM ได้รับนั้นระบุเพียงแค่ว่าสำหรับนักรบชายเท่านั้น นอกจากนี้นักรบของกำลังอินโองบาเลยังประสบกับปัญหาอย่างอื่นอีก เช่น บางคนเข้าป่าไปสู้รบ ได้พบรัก และแต่งงานกับนักรบชายในป่า แต่เมื่อกลับคืนสู่บ้านหลังเกิดสันติภาพ การแต่งงานของหลายคู่ไม่ได้รับการรับรองทางการ เนื่องจากว่าไม่มีหลักฐานการแต่งงานจากหน่วยงานราชการ²⁶ หรือการที่ถูกทอดทิ้งโดยคู่สมรสเพื่อแต่งงานกับหญิงสาวอื่น เป็นต้น

4.1 กฎหมายจารีอะห์: ผลกระทบต่อผู้หญิงอาเจะห์

ในบรรดากฎหมายจารีอะห์ทั้ง 4 ด้านที่มีการบังคับใช้ที่อาเจะห์ด้านเครื่องแต่งกายที่ต้องตามการตีความตามหลักศาสนาเป็นด้านที่มีการบังคับใช้อย่างเข้มข้นที่สุด ผู้หญิงกลายเป็นกลุ่มหลักที่ได้รับผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมายจารีอะห์ที่อาเจะห์มากที่สุดเนื่องจากเครื่องแต่งกายผู้หญิงเป็นสิ่งที่เห็นได้เด่นชัดกว่าเครื่องแต่งกายผู้ชาย

²⁶ สัมภาษณ์ Natsya (นามสมมติ), ประธานกลุ่มผู้หญิงอาเจะห์, บันดาอาเจะห์, 5 กันยายน 2014

แม้ว่าจะมีข้อปฏิบัติสำหรับเครื่องแต่งกายผู้ชายเช่นกัน แต่โดยส่วนใหญ่ การสวมตวรจจับผู้ที่แต่งกายใส่เสื้อผ้าไม่เหมาะสมตามหลักศาสนาโดย ตำรวจศาสนานั้น มักจะมีแต่ผู้หญิงที่ถูกตวรจจับ การแต่งกายที่ไม่เหมาะสมตามหลักศาสนาอิสลามสำหรับผู้หญิงได้แก่ การไม่ใส่ผ้าคลุมผมเพื่อปกปิดเรือนผม และการใส่เสื้อผ้าหรือกางเกงรัดรูป²⁷ แต่อย่างไรก็ตามมาตรฐานเรื่องการแต่งกายตามหลักคำสอนทางศาสนาก็ยังเป็น เรื่องที่ถกเถียงกันในกลุ่มต่างๆ และการตวรจจับในแต่ละพื้นที่ก็กระทำ ไม่เหมือนกัน หรือแม้แต่ในพื้นที่เดียวกัน ความเข้มงวดก็ต่างกันแล้วแต่ ช่วงเวลา ตัวอย่างเช่น ที่เมืองเมอลาโบะห์ (Meulaboh) ในเขตภูมิภาค อาเจะห์ตะวันตก การตวรจจับเครื่องแต่งกายที่ไม่เหมาะสมตามหลัก ศาสนา กระทำด้วยความเข้มงวดมาก มีการตวรจจับผู้หญิงที่ไม่ใส่ผ้า คลุมผมและผู้หญิงที่ใส่กางเกงยีนส์หรือกางเกงรัดรูป โดยมีการแจกผ้า คลุมผมให้ผู้หญิงชาวมุสลิมที่ไม่ใส่ผ้าคลุม หรือใส่แบบไม่ถูกต้อง และ แจกกระโปรงสำหรับผู้หญิงที่ใส่กางเกงยีนส์หรือกางเกงรัดรูป²⁸

การตวรจจับผู้ที่แต่งกายไม่ถูกต้องตามการตีความตามหลัก ศาสนาดังกล่าว โดยหลักการแล้วจะต้องกระทำโดยตำรวจศาสนาผู้ซึ่ง มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติกลับมีการตวรจจับ โดยกลุ่มบุคคลที่ไม่ใช่ตำรวจศาสนา โดยมากเป็นนักเรียนในโรงเรียน สอนศาสนาและพวกกลุ่มอิสลามเคร่งครัด เช่น กลุ่ม Front Pembela

²⁷ ดู Onanong Thippimol, "A History of Shariah Law in Aceh: Debates and Political Struggles among the Acehnese Ulama," (PhD thesis, the University of Queensland, 2016), 8-9.

²⁸ สัมภาษณ์ Putri (นามสมมติ), นักวิชาการ, เมืองเมอลาโบะห์, อาเจะห์ ตะวันตก, 2 พฤศจิกายน 2013

Islam หรือ FPI และกลุ่ม Rabitah Taliban Aceh หรือ RTA โดยการทำการตรวจจับของกลุ่มที่ไม่เป็นทางการจะมีความรุนแรงมากกว่า เช่น ในบางพื้นที่ที่มีการเอาสีไปทาบผมผู้หญิงที่ไม่ใส่ผ้าคลุมผม หรือใช้กรรไกรตัดกางเกงของผู้หญิงที่ใส่กางเกงยีนส์หรือกางเกงรัดรูป อย่างไรก็ตาม การตรวจค้นและกดดันให้ผู้หญิงมุสลิมแต่งกายให้ถูกต้องตามหลักศาสนาได้เคยเกิดขึ้นมาก่อนในปี 1999 ช่วงที่เริ่มมีกระแสรัฐบาลอินโดนีเซียจะให้ชาวอาเจะห์ใช้กฎหมายอิสลาม ก่อนหน้าที่จะมีการประกาศใช้กฎหมายอิสลามในพื้นที่จังหวัดอาเจะห์อย่างเป็นทางการ โดยมีกลุ่มบุคคลไม่ทราบฝ่ายแต่จากเครื่องแต่งกายทำให้เข้าใจว่าเป็นกลุ่ม GAM ได้หยุดรถประจำทาง และขึ้นไปตรวจจับผู้ที่แต่งกายไม่ถูกต้องตามหลักศาสนาบนรถประจำทาง โดยการกระทำนั้นเป็นการข่มขู่กรรไกรให้ผู้หญิงที่ไม่คลุมผมต้องคลุมผมให้เรียบร้อย²⁹ ซึ่งมีผู้แสดงความคิดเห็นว่าการกระทำกลุ่มของกลุ่มบุคคลไม่ทราบฝ่ายดังกล่าว เป็นเหมือนการสมรู้ร่วมคิดกับนโยบายจากรัฐบาลอินโดนีเซียที่ต้องการจะใช้กฎหมายซารีอะห์เพื่อทำให้ขบวนการ GAM อ่อนแอลง และการที่กลุ่มบุคคลดังกล่าวแต่งกายคล้าย GAM ก็อาจจะเป็นการกระทำของ กลุ่มขบวนการ GAM เองหรือผู้ที่แอบอ้างก็ได้ เพื่อเป็นการสร้างภาพว่า สังคมหรือชาวอาเจะห์ต้องการกฎหมายอิสลาม ในขณะที่นักกิจกรรมด้านสิทธิคนดังกล่าวมีความเห็นว่า

²⁹ สัมภาษณ์ Nina (นามสมมติ), นักกิจกรรมด้านสิทธิผู้หญิงอาเจะห์, บันดาอาเจะห์, 8 กันยายน 2014

ภาพที่ 1 ข้อความในป้ายนี้ปักอยู่ในเขตจังหวัดอาเจะห์ มีความหมายว่า “คุณได้เข้าสู่เขตพื้นที่ใช้กฎหมายชารีอะห์ จังหวัดอาเจะห์ดาร์อุซซาลาม” ซึ่งทางซ้ายมือของรูปนั้นได้แสดงเครื่องแต่งกายที่เหมาะสม และถูกต้องตามหลักศาสนาของมุสลิมและมุสลิมะห์

ที่มา: ภาพหน้าปกหนังสือของ Arskal Salim, *Challenging the Secular State: the Islamization of Law in modern Indonesia* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 2008)

ภาพที่ 2 ผู้หญิงถูกตรวจจับเครื่องกายโดยตำรวจศาสนา
ภาพโดย Junaidi Hanifah

ภาพที่ 3 ผู้หญิงถูกตรวจจับเครื่องกายโดยตำรวจศาสนา
ภาพโดย Junaidi Hanifah

“ในขณะนั้นสังคมอาเจะห์ไม่ได้มีปัญหาเรื่องอัตลักษณ์ความเป็นอิสลาม ผู้คนมีเสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนา คนไม่ได้ถูกห้ามไปละหมาดที่มัสยิด ดังนั้นเรื่องกฎหมายชารีอะห์ไม่ใช่เรื่องที่จำเป็นเร่งด่วนในขณะนั้น แต่เรื่องที่กำลังเป็นปัญหาในขณะนั้นจริงๆ คือเรื่องการที่อาเจะห์เป็นพื้นที่ปฏิบัติการทางทหาร การละเมิดสิทธิมนุษยชน การสังหารประชาชนพลเรือน การทรมานร่างกาย และข่มขืนผู้หญิง ซึ่งผู้กระทำมีทั้งฝ่ายทหารอินโดนีเซียและกองกำลัง GAM เรื่องต่างๆ เหล่านี้ต่างหากที่เป็นปัญหาที่แท้จริง แต่รัฐบาลอินโดนีเซียและผู้มีอำนาจในอาเจะห์กลับใช้กฎหมายชารีอะห์มากลบปัญหาต่างๆ เหล่านี้”³⁰

ประเด็นเรื่องการคลุมผ้าของผู้หญิงนี้ได้ก่อให้เกิดการถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง ในอดีตสตรีชาวอาเจะห์ไม่ได้ใส่ผ้าคลุมปกปิดเรือนผมแบบที่กระทำกันอย่างเคร่งครัดในปัจจุบัน ภาพเขียนสุลต่านหญิงของชาวอาเจะห์ในอดีตที่ประดับตามสถานที่สำคัญต่างๆ ก็ไม่ได้มีผ้าคลุมปกปิดผมแต่อย่างใด หรือถ้ามีก็คลุมไว้เพียงหลวมๆ ยิ่งไปกว่านั้นพบว่าภาพเขียนสุลต่านหญิงที่ถูกเขียนหลังการประกาศใช้กฎหมายชารีอะห์อย่างเป็นทางการกลับมีการใส่ผ้าคลุมแบบปกปิดในปัจจุบัน หรือภาพของ Cut Nyak Dhien วีรสตรีชาวอาเจะห์ที่ต่อสู้กับอาณานิคมหรือวีรสตรีคนอื่นๆ ก็ไม่ได้ใส่ผ้าคลุมผมแต่อย่างใด อย่างมากที่สุดก็คือ เอาผ้ามาคลุมผมไว้ แต่การใส่ผ้าคลุมผมของผู้หญิงแบบเคร่งครัดกลับเป็น

³⁰ สัมภาษณ์ Linda (นามสมมติ), นักกิจกรรมด้านสิทธิผู้หญิงอาเจะห์, บันดาอาเจะห์, 8 กันยายน 2014

สิ่งที่ผู้มีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายอิสลาม ยึดถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในปัจจุบัน

นอกจากประเด็นเรื่องการแต่งกายของผู้หญิงแล้ว ยังมีประเด็นอื่นๆ ที่แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงตกเป็นกลุ่มเป้าหมายของการใช้กฎหมายอิสลาม เช่น กรณีที่มีข่าวว่าที่เมืองลือกเซอมาเว (Lhokseumawe) จะออกกฎหมายท้องถิ่นภายใต้กฎหมายอิสลามโดยห้ามผู้หญิงนั่งคร่อมมอเตอร์ไซด์ เพราะผู้รู้ทางศาสนาตีความว่าผิดหลักศาสนา ผู้หญิงไม่สมควรที่จะนั่งในท่าคร่อมบนยานพาหนะเช่นนั้น³¹ ซึ่งเมื่อข่าวนี้ถูกเผยแพร่ออกไปได้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางทั้งจากสังคมภายในอาเจาะห์เองและสังคมภายนอกทั้งในและนอกประเทศอินโดนีเซีย สำหรับผู้ที่ไม่เห็นด้วยได้ให้ความสำคัญกับเรื่องความปลอดภัย เนื่องจากทำนั่งซ้อนมอเตอร์ไซด์แบบนี้ข้างโดยขาทั้งสองข้างอยู่ฝั่งเดียวกันมีโอกาสที่จะเกิดอุบัติเหตุพลัดตกลงมามากกว่า อย่างไรก็ตามหลังจากโดนวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนัก กฎหมายท้องถิ่นที่จะบัญญัติใช้นี้ได้ตกไป³²

³¹ Bagus BT Saragih and Hotli Simanjuntak, "Aceh city to ban women from straddling motorbikes", *The Jakarta Post*, 3 January 2013, <http://www.thejakartapost.com/news/2013/01/03/aceh-city-ban-women-straddling-motorbikes.html> (accessed October 5, 2014).

³² ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในเมืองลือกเซอมาเวเมื่อเดือนกันยายน ปี 2013 สังเกตพบว่ามีผู้หญิงจำนวนมากนั่งคร่อมมอเตอร์ไซด์บนท้องถนนในเมืองโดยที่ไม่ได้ถูกตำรวจศาสนาจับแต่อย่างใด

ภาพเขียนสุลต่านหญิงอาเจห์ ประดับที่ห้องสมุด Ali Hasjmy
เมืองบันดาอาเจห์ ซึ่งจากในภาพจะเห็นว่าสุลต่านหญิงไม่ได้ใส่ผ้าคลุมผม
ภาพโดยอรอนงค์ ทิพย์พิมล

ภาพเขียน Ali Hasjmy และภรรยา Ali Hasjmy
เคยเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดอาเจะห์, ประธานสภาอูลามาอาเจะห์
และ อาจารย์มหาวิทยาลัยที่อาเจะห์ ภาพนี้ประดับที่ห้องสมุด Ali Hasjmy
ภาพโดยอรอนงค์ ทิพย์พิมล

หลังจากกรณีที่จะมีการบัญญัติเรื่องห้ามผู้หญิงนั่งคร่อมมอเตอร์ไซด์ไม่นาน ก็มีข่าวออกมาอีกว่าทางเขตอาเจห์ภาคเหนือจะออกกฎหมายห้ามผู้หญิงอาเจห์หรือรายำเนื่องจากผิดหลักศาสนา³³ และยิ่งไปกว่านั้นยังมีการแพร่ข่าวว่าจะห้ามผู้หญิงผายลมในที่สาธารณะเนื่องจากผิดหลักศาสนาเช่นกัน³⁴ อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง กระแสข่าวที่จะออกกฎหมายดังกล่าวก็เงียบหายไป

4.2 ผู้หญิงอาเจห์กับกฎหมายซารีอะห์: ชายขอบของชายขอบ

ในขณะที่กระบวนการสร้างชาติอินโดนีเซีย ก่อให้เกิดพื้นที่ศูนย์กลางกับชายขอบขึ้นมา ซึ่งอาเจห์เป็นหนึ่งในพื้นที่ชายขอบของอำนาจนั้น กระบวนการสถาปนากฎหมายอิสลามเพื่อบังคับใช้อย่างเป็นทางการที่อาเจห์ก็ได้ก่อให้เกิดสภาวะที่ผู้หญิงอาเจห์กลายเป็นชายขอบของกระบวนการดังกล่าว

³³ Camelia Pasandaran, "North Aceh Head Bans Women from Dancing in Public", *The Jakarta Globe* 26 May 2013, <http://thejakartaglobe.beritasatu.com/news/north-aceh-head-bans-women-from-dancing-in-public-2/> (accessed October 5, 2014).

³⁴ "Islamic city council bans female flatulence in Indonesia," *The Wadiyan*, 8 March 2013, <http://wadiyan.com/2013/03/08/islamic-city-council-bans-female-flatulence-in-indonesia/> (accessed October 5, 2013).

4.2.1 ชายขอบของอำนาจ

แม้ว่าในอดีตผู้หญิงอาเจะห์จะมีบทบาททางการเมืองอย่างสูง ตั้งแต่ยุครัฐสุลต่านจวบจนกระทั่งสงครามต่อต้านอาณานิคมดัตช์ แต่หลังจากที่อาเจะห์เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของประเทศอินโดนีเซีย ผู้หญิงถูกทำให้เป็นชายขอบในเรื่องการเมือง ผู้หญิงถูกกันให้ออกจากการเมือง ไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสำคัญๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของพวกเธอ โดยเฉพาะในกระบวนการใช้กฎหมายชารีอะห์ที่อาเจะห์ ตั้งแต่กระบวนการเสนอ การร่าง การกำหนดมาตราต่างๆ ไปจนถึงการบังคับใช้ ผู้หญิงอาเจะห์ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มไหนไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดหรือการร่างกฎหมายชารีอะห์ ผู้ที่เข้าไปมีบทบาทอย่างมากในการร่างกฎหมายชารีอะห์ที่ใช้ในอาเจะห์คือบรรดาพวกอูลามาที่เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย และในสภาอูลามา รวมถึงผู้ที่ผ่านร่างกฎหมายดังกล่าว คือสภาท้องถิ่นอาเจะห์ซึ่งควบคุมโดยผู้แทนที่ส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย

ดังที่กล่าวไปแล้วว่ากฎหมายชารีอะห์ถูกใช้เป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมืองทั้งในระดับระหว่างรัฐบาลอินโดนีเซียกับอาเจะห์ และในกลุ่มคนอาเจะห์ด้วยกันเอง ซึ่งพื้นที่ในการขับเคลื่อนต่อรองช่วงชิงการได้เปรียบโดยผ่านกฎหมายชารีอะห์นั้นกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ของผู้ชายโดยเฉพาะที่ผู้หญิงไม่มีสิทธิเข้าไปร่วมในการต่อรองนั้นด้วย สิ่งที่พอจะถือได้ว่าเป็นการพยายามเข้าไปมีบทบาทของผู้หญิง คือการที่กลุ่มนักเคลื่อนไหวผู้หญิงในอาเจะห์ได้พยายามเสนอแนะความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์การใช้กฎหมายชารีอะห์ที่อาเจะห์ แต่การกระทำดังกล่าวก็สุ่มเสี่ยงอย่างยิ่งต่อผู้ที่ออกหน้าวิพากษ์วิจารณ์ที่จะนำไปสู่การถูกวิพากษ์วิจารณ์กลับ การชุมนุมจึงมีบางกรณีที่นักเคลื่อนไหวผู้หญิงต้องหลบหนี

ออกนอกพื้นที่อาเจระห์เพื่อความปลอดภัย³⁵

การที่ผู้หญิงไม่มีพื้นที่ทางการเมืองไม่ได้เกิดที่อาเจระห์เพียงแห่งเดียว และไม่ได้เป็นปรากฏการณ์ใหม่แต่อย่างใด แต่เป็นนโยบายการสร้างและวางบทบาทและความเป็น “ผู้หญิง” โดยรัฐ ซึ่งดำเนินอย่างเข้มข้นในยุคระเบียบใหม่ของประธานาธิบดีซูฮาร์โต ที่กำหนดบทบาทของผู้หญิงในฐานะ “แม่” ที่ดีของลูกและ “ภรรยา” ที่ดีของสามีเพื่อการสร้างชาติและพัฒนาประเทศ ผู้หญิงที่ดีในอุดมคติของรัฐอินโดนีเซียคือผู้หญิงที่ดูแลรับผิดชอบครอบครัว เป็นแม่ที่ดูแลทำนุบำรุงอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดาให้เติบโตเป็นพลเมืองอินโดนีเซียที่ดีตามการนิยามของรัฐ และเป็นภรรยาที่คอยสนับสนุนเคียงข้างสามีทำหน้าที่การทำงาน เห็นได้ชัดว่าพื้นที่ของผู้หญิงนั้นถูกจำกัดอยู่แต่เพียงในบ้าน ผู้หญิงถูกกันออกไปจากการเมือง พวกเขาไม่มีพื้นที่ในทางการเมืองซึ่งถูกมองว่าเป็นพื้นที่ของผู้ชายเท่านั้น ซึ่งหมายความว่าผู้หญิงอินโดนีเซียถูกทำให้เป็นชายขอบของอำนาจทางการเมืองที่กำหนดนโยบายต่างๆ ของประเทศ ซึ่งผู้หญิงอาเจระห์ก็ไม่ได้หลุดพ้นจากอุดมคติแบบนี้ และผู้หญิงอาเจระห์ก็กลายเป็นกลุ่มชายขอบของพื้นที่ชายขอบอีกทอดหนึ่งจากเรื่องการใช้กฎหมายซารีอะห์ที่อาเจระห์ จากการที่พวกเขาไม่ได้มีส่วนร่วมหรือบทบาทในการกำหนดอะไรเลยตั้งแต่เริ่มต้น แต่การบังคับใช้กฎหมายซารีอะห์กลับพุ่งเป้าไปที่ผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย นอกจากนี้ผู้หญิงยังถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่ต้องรักษาศีลธรรมจารีตอันดีงาม เป็นเสาหลักของชาติ มีภาระต้องแบกรับศีลธรรมอันดีงามเพื่อชาติ ซึ่งการเข้มงวดเรื่องเครื่องแต่งกายของผู้หญิงเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้มากที่สุดประการหนึ่ง

³⁵ สัมภาษณ์ Sita (นามสมมติ), นักกิจกรรมด้านสิทธิผู้หญิงอาเจระห์, บันดาอาเจระห์, 14 พฤศจิกายน 2013

4.2.2 ชายขอบของกลุ่มนักเคลื่อนไหว

ในสังคมอินโดนีเซีย กลุ่มนักเคลื่อนไหวมีบทบาทอย่างมากในการต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์นโยบายรัฐบาลที่พวกเขาเห็นว่าไม่เป็นธรรม และไม่ชอบธรรมโดยเฉพาะในยุคระเบียบใหม่ ที่แม้จะมีการควบคุมทางสังคมอย่างเข้มงวด แต่กลุ่มภาคประชาสังคมก็ค่อยๆ ก่อตัวและเติบโตขึ้นอย่างแข็งแกร่งโดยกลุ่มที่มีบทบาทโดดเด่นที่สุดในยุคระเบียบใหม่คือองค์กรที่ดูแลช่วยเหลือด้านกฎหมายเป็นที่ปรึกษาให้แก่ประชาชนทางด้านข้อกฎหมายต่างๆ และองค์กรด้านสิทธิมนุษยชน ที่อาจะห์ก็ได้มีองค์กรพัฒนาเอกชนหลายองค์กรที่ดำเนินงานในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านสิทธิมนุษยชนที่เรียกร่องให้ผู้ที่ถูกข่มขืนหรือทำร้ายช่วงความขัดแย้งได้รับความเป็นธรรมแต่ว่าในกรณีผู้ได้รับผลกระทบจากกฎหมายชารีอะห์กลับได้รับความสำคัญน้อยมากและกลุ่มนักเคลื่อนไหวผู้หญิงที่ออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านวิพากษ์วิจารณ์การบังคับใช้กฎหมายชารีอะห์กลับมีสภาพเป็นชายขอบของกลุ่มนักเคลื่อนไหว เพราะหลายคนที่เป็่นนักเคลื่อนไหวทั้งผู้หญิงและผู้ชายส่วนใหญ่มิ่แนวความคิดว่าผู้หญิงสมควรที่จะประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายชารีอะห์ โดยเฉพาะในด้านการแต่งกาย ด้วยเหตุนี้กลุ่มนักเคลื่อนไหวผู้หญิงที่รณรงค์เรื่องกฎหมายชารีอะห์ที่อาจะห์รู้สึกว่พวกเขาโดดเดี่ยวเพราะประเด็นเรื่องผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากการใช้กฎหมายชารีอะห์ไม่ใช่เป็นประเด็นหลักที่กลุ่มนักเคลื่อนไหวอื่นๆ ให้ความสำคัญ³⁶

³⁶ สัมภาษณ์ Linda (นามสมมติ), นักกิจกรรมด้านสิทธิผู้หญิงอาจะห์, บันดาอาจะห์, 8 กันยายน 2014

4.2.3 ชายขอบของการรับรู้และความเข้าใจ

แม้ว่ากฎหมายซารีอะห์ที่อาเจะห์จะถูกใช้อย่างเป็นทางการตั้งแต่ปี 2001 แต่การรับรู้และความเข้าใจของคนทั้งภายในและภายนอกประเทศอินโดนีเซียยังจำกัดและคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงอยู่มาก ซึ่งสื่อมีบทบาทสำคัญต่อการนำเสนอภาพของการบังคับใช้กฎหมายซารีอะห์ที่อาเจะห์ แม้ว่ากฎหมายซารีอะห์ที่อาเจะห์จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีการเลือกปฏิบัติในการบังคับใช้ และเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชน แต่ความเข้มข้นของการใช้กฎหมายซารีอะห์ที่อาเจะห์ไม่สามารถนำไปเปรียบเทียบกับการใช้กฎหมายซารีอะห์ในรัฐอิสลามในประเทศแถบตะวันออกกลางที่มีบทลงโทษที่รุนแรง เช่น การประหารชีวิตด้วยกันแชนคอ เป็นต้น ตั้งแต่เริ่มประกาศใช้กฎหมายซารีอะห์จนถึงปัจจุบัน กฎหมายซารีอะห์ที่อาเจะห์ครอบคลุมเฉพาะด้านเครื่องแต่งกาย การประพฤติผิดทางเพศ การบริโภคเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ และการเล่นการพนัน แต่สิ่งที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อต่างๆ ทั้งสื่อท้องถิ่น สื่อระดับชาติ และสื่อต่างประเทศทำให้คนภายนอกเข้าใจว่ากฎหมายซารีอะห์ที่อาเจะห์มีความรุนแรงและมีการออกกฎหมายที่มีความแปลกประหลาดในสายตาของคนต่างวัฒนธรรม เช่น ห้ามผู้หญิงร้ายรำหรือผายลมในที่สาธารณะ เป็นต้น ทำให้อาเจะห์ดูเป็นพื้นที่ที่น่ากลัว³⁷ ทั้งๆ ที่เรื่องดังกล่าวถูกทำให้เป็นกระแสเพียงชั่วคราวที่ช่วยยามแล้วก็เงียบหายไป ตัวอย่างเช่น กรณีหนึ่งที่โด่งดังมาก ผู้หญิงชาวอาเจะห์มีความสัมพันธ์ทางเพศ

³⁷ แม้แต่ชาวมุสลิมในอินโดนีเซียในพื้นที่อื่นๆ ก็มองว่าอาเจะห์เป็นพื้นที่ที่น่ากลัวอันเนื่องมาจากภาพลักษณ์ที่เคร่งครัดในการใช้กฎหมายซารีอะห์ที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อ เพื่อนชาวมุสลิมของผู้วิจัยบางคนที่จากรัฐบาลบอกว่าพวกเขาไม่กล้าไปที่อาเจะห์ เพราะมองว่าอาเจะห์น่ากลัวเนื่องจากมีการใช้กฎหมายซารีอะห์โดยรับสารจากข่าวต่างๆ ที่นำเสนอผ่านสื่อ

นอกสมรสกับผู้ชายคนหนึ่ง แล้วมีกลุ่มชายวัยรุ่นเห็นและเข้าไปข่มขืน เธอ สื่อต่างๆ รายงานเรื่องดังกล่าวซึ่งทำให้คนเข้าใจผิดว่าผู้หญิงคนดังกล่าวจะถูกลงโทษตามกฎหมายอิสลามโดยถูกเขียนเพราะเธอมีความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้ชายที่ไม่ใช่สามีจากการข่มขืน³⁸ ซึ่งในความเป็นจริงที่เธอจะถูกลงโทษโดยการเขียนนั้นเป็นเพราะเธอมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกสมรสกับผู้ชายที่เธอสมัครใจซึ่งมีความผิดตามบทบัญญัติในกฎหมายชารีอะห์ ไม่ใช่เพราะถูกข่มขืน³⁹

5. บทสรุป

อาเจาะห์เป็นเพียงจังหวัดหนึ่งเดียวในประเทศอินโดนีเซียที่มีการใช้กฎหมายชารีอะห์ควบคู่กับกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศ แม้ว่าจนถึงปัจจุบันกฎหมายชารีอะห์จะครอบคลุมเฉพาะด้านการแต่งกาย การประพฤติผิดทางเพศ การบริโภคเครื่องดื่มมึนเมา และการเล่นการพนัน แต่หลังจากการบังคับใช้กฎหมายอิสลาม ภาพของอาเจาะห์ที่ปรากฏผ่านสื่อต่างๆ กลายเป็นพื้นที่เคร่งศาสนาและได้ก่อให้เกิดข้อถกเถียงต่างๆ มากมาย เช่น การลงโทษผู้กระทำผิดกฎหมายอิสลามด้วยความรุนแรง การเลิกปฏิบัติ รวมถึงเรื่องผลกระทบต่อผู้หญิงด้วย

³⁸ Nurdin Hasan and Kennial Caroline Laia, "Aceh Rape Victim to Be Caned, Shariah Official Insists," *The Jakarta Globe*, 7 May 2014, <http://thejakartaglobe.beritasatu.com/news/aceh-rape-victim-caned-shariah-official-insists/> (accessed 5 October 2014).

³⁹ สัมภาษณ์ Srikada (นามสมมติ), นักกิจกรรมด้านสิทธิผู้หญิงอาเจาะห์, บันดาอาเจาะห์, 25 สิงหาคม 2014

เนื่องจากผู้หญิงกลายเป็นกลุ่มที่ได้รับกระทบจากการใช้กฎหมายชารีอะห์มากกว่าผู้ชาย

การประกาศใช้กฎหมายชารีอะห์ที่อาเจะห์ผูกโยงกับการสร้างรัฐชาติของอินโดนีเซียที่มีการถกเถียงอย่างเข้มข้นเรื่องการใช้หรือไม่ใช้กฎหมายชารีอะห์สำหรับชาวมุสลิมในประเทศอินโดนีเซียตั้งแต่ตอนร่างรัฐธรรมนูญก่อนการประกาศเอกราช ซึ่งในที่สุดผู้นำนักชาตินิยมอินโดนีเซียมีชัยเหนือผู้สนับสนุนการใช้กฎหมายอิสลาม กรณีของอาเจะห์ในยุคสมัยสงครามต่อสู้เพื่อเอกราช ประธานาธิบดีซูการ์โนได้ให้คำมั่นสัญญากับชาวอาเจะห์ว่า หากสงครามสงบลงจะให้อาเจะห์ใช้กฎหมายชารีอะห์และมีสิทธิพิเศษปกครองตัวเองแต่หลังจากการอินโดนีเซียได้เอกราชอย่างสมบูรณ์แล้วคำสัญญานี้ไม่ได้ถูกปฏิบัติ และกระบวนการสร้างรัฐชาติอินโดนีเซียได้ก่อให้เกิดพื้นที่ศูนย์กลางและพื้นที่ชายขอบขึ้นมา ทั้งนี้พื้นที่อย่างอาเจะห์ถูกทำให้เป็นพื้นที่ชายขอบของอำนาจและการปกครอง และอาเจะห์เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามต่อ “เอกภาพ” ของชาติมากที่สุดแห่งหนึ่ง นั่นคือการเกิดขบวนการแบ่งแยกดินแดน ซึ่งอินโดนีเซียได้ใช้วิธีการปราบปรามอย่างรุนแรง การอนุญาตให้อาเจะห์ใช้กฎหมายชารีอะห์ในต้นศตวรรษที่ 21 เป็นหนึ่งในวิธีการที่อินโดนีเซียพยายามจัดการกับความขัดแย้งที่ดำเนินมาตั้งแต่ทศวรรษ 1950 และในกระบวนการประกาศใช้กฎหมายอิสลามตั้งแต่เริ่มแรกร่างกฎหมายชารีอะห์จนถึงการบังคับใช้ ผู้หญิงอาเจะห์ไม่ได้มีส่วนร่วมด้วย พวกเขาถูกกันออกไปจากกระบวนการร่างกฎหมายชารีอะห์แต่เมื่อกฎหมายชารีอะห์ถูกบังคับใช้ผู้หญิงในอาเจะห์กลับเป็นผู้ที่รับผลกระทบมากที่สุด ดังนั้นกระบวนการใช้กฎหมายชารีอะห์ในอาเจะห์ทำให้ผู้หญิงอาเจะห์กลายเป็นกลุ่มชายขอบของพื้นที่ชายขอบอย่างอาเจะห์

บรรณานุกรม

- Abubakar, Al Yasa. *Syariat Islam di NAD, Perdigma Kebijakan dan Kegiatan*. Banda Aceh: Dinas Syariat Islam, 2005.
- Alfian, Teuku Ibrahim. "Aceh and the Holy War (Perang Sabil)." In *Verandah of Violence: the Background to the Aceh Problem*. Edited by Anthony Reid, 109-120. Singapore: Singapore University Press, 2006.
- Alfian, Ibrahim. *Revolusi Kemerdekaan Indonesia di Aceh (1945-1949)*. Banda Aceh: Depdikbud, Proyek Pengembangan Permuseuman Daerah Istimewa Aceh, 1982.
- Alfian, Ibrahim. *Perang di Jalan Allah*. Jakarta: Pustaka Sinar Harapan, 1987.
- Arfiansyah. "Politicization of Shari'ah: Behind the Implementation of Shari'ah in Aceh-Indonesia." MA thesis, McGill University, 2009.
- Aspinall, Edward. *Islam and Nation: Separatist Rebellion in Aceh, Indonesia*. Stanford, California: Stanford University Press, 2009.
- Bustamam-Ahmad, Kamaruzzaman. *Islamic Law in Southeast Asia: A Study of its Application in Kelantan and Aceh*. Chiang Mai, Thailand: Silkworm Books, 2009.
- Butt, Simon and Tim Lindsey. *The Constitution of Indonesia: A Contextual Analysis*. Oxford: Hart Publishing, 2012.

Dijk, C. Van. *Rebellion under the Banner of Islam: The Darul Islam in Indonesia*. The Hague: Martinus Nijhoff, 1981.

Dinas Syariat Islam Aceh. *Himpunan Undang-Undang Keputusan Predisen Peraturan Daerah/Qanun Instruksi Gubernur Berkaitan Pelaksanaan Syariat Islam*. (edisi kesepuluh). Banda Aceh: Dinas Syariat Islam Aceh, 2012.

Elson, R. E. "Another Look at the Jakarta Charter Controversy 1945." *Indonesia*, no. 88 (Oct 2009): 105-130.

Feener, R. Michael. "Social Engineering through Shari'a: Islamic Law and State-Directed Da'wa in Contemporary Aceh." *Islamic Law and Society* 19 (2012): 275-311.

Feener, R. Michael. *Shari'a and Social Engineering: The Implementation of Islamic Law in Contemporary Aceh, Indonesia*. Oxford: Oxford University Press, 2013.

Hasjmy, Ali. *Bunga Rampai Revolusi dari Tanah Aceh*. Jakarta: Penerbit Bulan Bintang, 1978.

Hasan, Nurdin. "Hukum Syariah Aceh kini berlaku untuk Non-Muslim dan LGBT." <http://www.rappler.com/world/regions/asia-pacific/indonesia/70330-hukum-syariat-islam-aceh-kini-berlaku-untuk-non-muslim-dan-lgbt> (accessed October 22, 2014).

Hasan, Nurdin and Kennial Caroline Laia. "Aceh Rape Victim to Be Caned, Shariah Official Insists". *The Jakarta Globe*, 7 May 2014, <http://thejakartaglobe.beritasatu.com/news/aceh-rape-victim-caned-shariah-official-insists/> (accessed October 5, 2014).

- Hosen, Nadirsyah. *Shari'a & Constitutional Reform in Indonesia*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2007.
- Ibrahimy, M. Nur El. *Teungku Muhammad Daud Beureueh: Perannya dalam Pergolakan di Aceh*. Jakarta: Gunung Agung, 1982.
- Ichwan, Moch. Nur. "Politics of Shari'atization in Aceh." In *Islamic Law in Contemporary Indonesia*. Edited by R. Michael Feener and Mark Cammack, 193-215. Cambridge, Mass.: Islamic Legal Studies Program, Harvard Law School: Distributed by Harvard University Press, 2007.
- "Islamic City Council Bans Female Flatulence in Indonesia", *The Wadiyan*, 8 March 2013, <http://wadiyan.com/2013/03/08/islamic-city-council-bans-female-flatulence-in-indonesia/> (accessed October 5, 2013).
- Ismail, Muhammad Gade dkk. *Tantangan dan Rongrongan terhadap Keutuhan dan Kesatuan Bangsa: Kasus Darul Islam di Aceh*. Jakarta: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan, Proyek Inventarisasi dan Dokumentasi Sejarah Nasional, 1994.
- Latif, Hamdiah. "Persatuan Ulama Seluruh Aceh (PUSA): Its Contributions to Educational Reform in Aceh." MA Thesis: McGill University, 1992.
- Morris, Eric Eugene. "Islam and Politics in Aceh: A Study of Center-Periphery Relations in Indonesia." PhD thesis, Cornell University, 1983.

Pasandaran, Camelia. "North Aceh Head Bans Women from Dancing in Public". *The Jakarta Globe*, 26 May 2013, <http://thejakartaglobe.beritasatu.com/news/north-aceh-head-bans-women-from-dancing-in-public-2/> (accessed October 5, 2014).

R., Sumaryo Budi, ed. *Aceh dalam Undang-Undang dan Perputahan 1999 S/D Tahun 2006*. Jakarta: CV. Citra Utama, 2008.

"Rancangan Qanun Aceh Nomor... Tahun 2014 Tentang Hukum Jinayat," *Serambi*, 5 September 2014.

Reid, Anthony. *The Blood of the People: Revolution and the End of Traditional Rule in Northern Sumatra*. Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1979.

Reid, Anthony. *An Indonesian Frontier: Acehnese & Other Histories of Sumatra*. Singapore: Singapore University Press, 2005.

Reid, Anthony, ed. *Verandah of Violence: the Background to the Aceh Problem*. Singapore: Singapore University Press; Seattle: University of Washington Press, 2006.

Saleh, Hasan. *Mengapa Aceh Bergolak: Bertarung untuk Kepentingan Bangsa dan Bersabung untuk Kepentingan Daerah*. Edited by Anziskleden and IgnasBethan. Jakarta: Pustaka Utama Grafiti, 1992.

Salim, Arskal. *Challenging the Secular State: the Islamization of law in Modern Indonesia*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2008.

- Salim, Arskal and Azyumardi Azra. *Shari'a and Politics in Modern Indonesia*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2003.
- Saragih Bagus BT and Hotli Simanjuntak. "Aceh City to Ban Women from Straddling Motorbikes". *The Jakarta Post*, 3 January 2013, <http://www.thejakartapost.com/news/2013/01/03/aceh-city-ban-women-straddling-motorbikes.html> (accessed October 5, 2014).
- Sekretariat DPRD-GR., Propinsi Daerah Istimewa Atjeh, *Dewan Perwalikan Rakjat Atjeh: dalam Sedjarah Pembentukan dan Perkembangan Pemerintahan di Atjeh sedjak Proklamasi 1945 sampai awal Tahun 1968*. Banda Atjeh: Sekretariat DPRD-GR, 1968.
- Siapno, Jacqueline Aquino. *Gender, Islam, Nationalism and the State in Aceh: The Paradox of Power, Co-optation and Resistance*. London: Routledge Curzon, 2002.
- Siegel, James T. *The Rope of God*. University of California Press: Berkeley, Los Angeles, London, 1978.
- Sjamsuddin, Nazaruddin. *The Republican Revolt: A Study of the Acehnese Rebellion*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1985.
- Syahrul, Pocut Haslinda. *Perempuan Aceh dalam Lintasan Sejarah Abad VIII-XXI*. Samalanga, Nanggroe Aceh Darussalam: Pelita Hidup Insani, 2008.

Thippimol, Onanong. "A History of *Shariah* Law in Aceh: Debates and Political Struggles among the Acehnese *Ulama*." PhD thesis, the University of Queensland, 2016.

Warsidi, Adi. "Qanun Jinayat: Cambuk di Aceh Juga Berlaku buat Non-Muslim" <https://nasional.tempo.co/read/news/2015/10/27/058713410/qanun-jinayat-cambuk-di-aceh-juga-berlaku-buat-non-muslim> (accessed October 27, 2014).

สัมภาษณ์

ซาคารียา ซามัน (Zakaria Saman). อดีตรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหมของ ขบวนการ GAM. บันดาอาเจห์, 2 กันยายน 2014.

Linda (นามสมมติ). นักกิจกรรมด้านสิทธิผู้หญิงอาเจห์. บันดาอาเจห์, 8 กันยายน 2014.

Natasya (นามสมมติ). ประธานกลุ่มผู้หญิงอาเจห์. บันดาอาเจห์, 5 กันยายน 2014.

Nina (นามสมมติ). นักกิจกรรมด้านสิทธิผู้หญิงอาเจห์. บันดาอาเจห์, 8 กันยายน 2014.

Putri (นามสมมติ). นักวิชาการ. เมืองเมอลาโบะห์. อาเจห์ตะวันตก, 2 พฤศจิกายน 2013.

Sita (นามสมมติ). นักกิจกรรมด้านสิทธิผู้หญิงอาเจห์. บันดาอาเจห์, 14 พฤศจิกายน 2013.

Srikada (นามสมมติ). นักกิจกรรมด้านสิทธิผู้หญิงอาเจห์. บันดาอาเจห์, 25 สิงหาคม 2014.

